

Dever Bulletin 2018

Jaargang 29

Omslagfoto Folckert van de Veen

De praalwagen van de gemeente Lisse in het Bloembollencorso in het teken van 't Huys Dever.

Colofon

Deze uitgave is tot stand gekomen onder auspiciën van de Stichting Dever. De uitgave van dit bulletin is mogelijk gemaakt dankzij de financiële bijdragen van de Vrienden van Dever.

Mocht u nog geen lid zijn en toch een bijdrage aan de totstandkoming van het Dever Bulletin willen leveren, dan kunt u uw bijdrage overmaken op rekeningnummer
NL42RABO 0117 2723 96,
t.n.v. Stichting Vrienden van Dever,
Heereweg 349a, 2161 CA Lisse.

Samenstelling bestuur Vriendenstichting

Ignus Maes (voorzitter)
Ed Olivier (secretaris)
Maurice Beenakker (penningmeester)
Gerard Schrama
Marjon van Sluis-Cramer (notuliste)

Samenstelling bestuur Beheerstichting

H. Verschoor (voorzitter)
K. van der Laan (secretaris)
L. Hey (penningmeester)
P. Kortekaas
I. Maes (bouwzaken)
A. van Zelst

Redactie Dever Bulletin

Ed Olivier

Vormgeving Dever Bulletin

Gerrie van Adrichem

Druk

Clemens, Hillegom

Inhoud

- 3** Jaarverslag van de Stichting Vrienden van 't Huys Dever en de Stichting Buitenplaats 't Huys Dever 2017-2018
– Het bestuur
- 7** Lang leve Paardekooper
Honderdste geboortjaar architect van de Bollenstreek
– Ed Olivier
- 14** De grond tussen Voorhof en Heereweg, een aankoop
– Gerard Schrama
- 17** Schenkingen van Vrienden aan Dever
– Ignus Maes
- 20** Index (op auteur) Dever Bulletin nummers 1 (1990) – 28 (2017)

Jaarverslag

van de Stichting Vrienden van 't Huys Dever en de Stichting Beheer Buitenplaats 't Huys Dever 2017 – 2018

Het bestuur

Bouwzaken

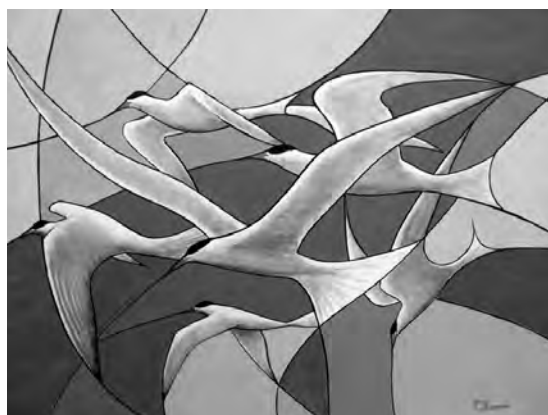
Zoals gebruikelijk is 't Huys Dever in januari gesloten voor onderhoudswerkzaamheden. Dit jaar zijn de binnenmuren opgeknapt en gestuct. Verder zijn de centrale verwarming en brandvoorzieningen nagelopen. In 2017 is veel aandacht besteed aan het voegwerk aan het metselwerk en voegwerk aan de buitenzijde van de donjon.

Foto's Folkert van de Veen

Expositie Joop van Bommel

Van het werk van de in 2012 overleden Noordwijkse kunstenaar Joop van Bommel heeft Dever in december 2017 een overzichtstentoonstelling gehad. Voor de in Den Helder geboren kunstenaar was de zee, soms rustig, dan weer woest, een voortdurende bron van inspiratie. Zijn echtgenote Annie Slootweg heeft een percentage van de verkoopopbrengst van de expositie beschikbaar gesteld aan de Vriendenstichting, waar we haar uiteraard bijzonder erkentelijk voor zijn.

Nieuwe picknickbanken

De oude picknickbanken op het voorterrein waren ruim over hun houdbaarheidsdatum heen. Met steun van de Vrienden zijn twee nieuwe picknickbanken aangeschaft, zodat onze bezoekers kunnen genieten van de omgeving van Dever.

Foto Ed Olivier

Bloembollencorso

In het weekend van 20 en 21 april stond Lisse in het teken van het wereldberoemde Bloemencorso van de Bollenstreek. Onder de noemer 'Kleurrijk verleden' had de praalwagen van de gemeente Lisse 't Huys Dever als thema.

Foto Sven van der Vlugt

Duinpolderweg

Onverwacht is de Duinpolderweg eerder dit jaar ons Dever-leven ingerold. Dat leek een puur Noord-Hollandse kwestie, totdat de provinciebesturen van Noord- en Zuid-Holland besloten dat een deel van de oplossing voor het Oost-Westverkeer in de Bollenstreek even ten zuiden van de bebouwde kom van Lisse ligt. Het is de bedoeling dat er – dichtbij Dever – in het verlengde van de Tweede Poellaan een snelle verbinding over de Ringvaart komt met de A44.

In de discussie over de Duinpolderweg focust de gemeente Lisse op de noordelijke en zuidelijke ontsluiting van de Duin- en Bollenstreek die er volgens de gemeente hoe dan ook moeten komen. De randweg ten zuiden van Lisse sluit aan op het nieuwe Lissese Mobiliteitsplan, waarin oplossingen worden aangedragen voor het drukke verkeer tussen Lisse en Lisserbroek via de Kanaalstraat.

Voor bewoners en bedrijven in de Rooversbroekpolder waar de randweg doorheen zou moeten lopen is dit een hard gelag. De provinciebesturen hebben echter verzekerd dat de gemeente Lisse mag meepraten over de uiteindelijke tracékeuze.

Defibrillator

Met zo'n 8.000 bezoekers per jaar kun je eigenlijk niet zonder defibrillator, ook wel AED geheten. Steeds meer openbare gebouwen hebben zo'n apparaat waarmee direct hulp kan worden verleend bij een hartstilstand. Meestal is dit een ritmestoornis. De eerste zes minuten zijn hierbij cruciaal, maar het lukt politie en ambulancediensten vaak niet om binnen die zes minuten aanwezig te zijn en met de reanimatie te beginnen. Daarom is het van belang dat er een AED in de buurt is en dat er iemand aanwezig is, in ons geval de dienstdoende beheerder, die weet hoe hij met het apparaat moet omgaan. De Beheerstichting heeft besloten een AED aan te schaffen. Het Lissese Ondernemersfonds is gevraagd de aanschaf te willen subsidiëren.

Nogmaals: het hertengewei

Het hertengewei uit de Kapelzaal van Dever is van april tot en met november 2018 uitgeleend aan het Nationaal Militair Museum (NMM) in Soesterberg voor een tentoonstelling over Willem van Oranje. Op de foto van Dever-beheerder Folkert van de Veen is goed te zien dat het hertengewei een mooie plek in de expositie heeft gekregen.

Een goede gelegenheid om een vergissing in het Dever Bulletin van 2017 recht te zetten. Het sinds 1893 verloren gewaande gewei werd in 1978 door onze eerste voorzitter Fons Hulkenberg in de bibliotheek van de Leidse studentenvereniging Minerva aangetroffen en niet op de rommelzolder, zoals we abusievelijk schreven.

Bankzaken

De Vriendenstichting is de afgelopen jaren twee keer noodgedwongen van huisbankier veranderd. Eerst schoof ABN/Amro ons als zakelijke relatie naar de Deutsche Bank en die bank zegde enige tijd later het contract op wegens onvoldoende geldverkeer van onze stichting. Gelukkig zijn de Vrienden van Dever alweer een tijdje onder dak bij de Rabobank. Maar door de wisseling van rekeningen komt het voor dat donaties nog naar de verkeerde rekening worden overgemaakt en worden teruggestort. Zodoende valt Dever geregeld tussen wal en schip. Wilt u zo goed zijn om het rekeningnummer van de Vriendenstichting in uw administratie te controleren. Het juiste rekeningnummer is:

NL42 RABO 0117 2723 96

Taart voor vrijwilligers

Jaarrond wordt het buitenterrein van Dever en de Tuin der Zinnen waarin het ook goed toeven is elke woensdagmorgen van 09.00 tot 12.00 uur onderhouden door een groep van zeven vrijwilligers. Helen Verschoor, voorzitter van de Beheerstichting trakteerde de groep in juli op taart. Ignus Maes heeft de groep op foto vastgelegd, v.l.n.r. Hans Hoes, Sjaak van Oefelen, Kees Schoorl, Deen Boogerd, Bouwe de Vries en Koos de Vreede.

Jubileum architectenbureau Veldhoven

Op 29 juni 2018 vierde het Lissese architectenbureau Veldhoven en partners zijn 40-jarig jubileum met een open huis in het kantoor aan de Oranjelaan 98. Het bureau vroeg zijn relaties in plaats van cadeaus een donatie ter ondersteuning van 't Huys Dever. Een sympathieke jubileumactie. Het idee is een vernieuwde powerpoint-presentatie over de geschiedenis van Dever, waarbij de architect graag meedenkt over de plaatsing en vormgeving op zolder.

Foto Els Bax

Kastelendag

Tijdens de Kastelendag op 21 mei (tweede Pinksterdag) hebben we weer een groep 'Middeleeuwers' te gast gehad. Hun tentenkamp, ambachten en muziekinstrumenten trekken elk jaar weer honderden bezoekers. In 2017 waren het er zelfs 1.200. Om die reden is er een toiletwagen en een EHBO-post ingehuurd. Dit jaar bleef het aantal bezoekers wat achter, maar er waren toch rond de 800 mensen afgekomen op de activiteiten, waaronder middeleeuws wapengekletter op de Voorhof.

Middeleeuws banket

Onder de naam 'Eetvermaeck' organiseerde Martijn Voskes zes zomeravonden lang middeleeuwse maaltijden in 't Huys Dever. Gasten werden ontvangen met een glaasje mede (honingwijn) en middeleeuwse muziek.

'Beleef een heerlijke zomeravond van middeleeuws eten, drinken en vertier. In en rond het prachtige en intieme Kasteel Dever in Lisse', aldus de wervende tekst op de website mideleeuwseten.nl.

'In de kelder worden de kannen met dranken gevuld en het geurt er naar houtvuur en brood uit de kasteeloven. Abe de verteller vermaakt u aan tafel met zijn verhalen. De speelliederen van Carole et Brullare vullen de zomeravond met prachtige middeleeuwse muziek.'

Natuurwerkdag

Het is inmiddels een traditie geworden: de jaarlijkse Natuurwerkdag op de eerste zaterdag van november. Steeds meer mensen grijpen de kans aan om een klein dagje als vrijwilliger in de natuur te werken. In 2017: zeventien deelnemers.

Meestal zagen en knippen we flink wat hout weg in de houtsingels rond Dever. De knotwilgen worden om en om gesnoeid. Een jaartje niet en een jaartje wel, om de bijenvolken van imker Koos de Vreede op het terrein een goede start van het eerstvolgende voorjaar te gunnen.

We maken er met de vrijwillige groene werkers altijd een gezellige dag van. Tussendoor zorgt beheerder Folckert van de Veen voor koffie en thee, en soep en broodjes tussen de middag. Aan het eind van de middag drinken we met elkaar nog wat ten afscheid. Dit jaar valt de natuurwerkdag op **zaterdag 3 november**. Noteer de datum vast in uw agenda! Opgeven kan via natuurwerkdag.nl

Watertappunt

Vlak voor zijn burgemeestersbenoeming in Waddinxveen heeft wethouder Evert Jan Nieuwenhuis nog beloofd te zullen kijken naar de mogelijkheid om samen met de Vriendenstichting een watertappunt (Van Dunea) bij Dever te realiseren. Na zijn vertrek belandde dit dossier op het bureau van wethouder Cees Ruigrok, die inmiddels als wethouder gepensioneerd is en deel uitmaakt van de nieuwe gemeenteraad. We gaan hierover met het nieuwe college van B en W in gesprek. Het voorstel blijft de kosten tussen de gemeente Lisse en 't Huys Dever te delen. Dever ontvangt elk jaar zo'n 8.000 bezoekers. Steeds meer fietsers en wandelaars maken gebruik van de mogelijkheid om even bij Dever uit te rusten. Met een beetje geluk kunnen ze in de nabije toekomst ook hun waterflesje bijvullen.

Concerten en tentoonstellingen

De concert en tentoonstellingsagenda van 't Huys Dever is goed gevuld. Er is elke maand wel een concert bij te wonen. Er zijn de afgelopen twaalf maanden ook meer huwelijken in de kapelzaal afgesloten. Dever wordt vier keer per jaar gebruikt als lunchlocatie door Butterfield & Robinson. Zij organiseren fietstochten voor buitenlandse toeristen die slapen in hotel Des Indes in Den Haag.

Ten tijde van de Vriendenmiddag 2018 biedt Dever onderdak aan de najaarstentoonstelling van de groep Bollenstreek In Beeld (BIB). Een week later valt dit samen met het evenement 'Gluren bij de burenen', waarbij Dever ook in het programma is opgenomen.

De volledige concert- en tentoonstellingsagenda vindt u op website kasteeldever.nl/agenda.

Honderdste geboortjaar architect van de Bollenstreek

Lang leve Paardekooper

Aad Paardekooper Foto uit het boek *Architect in de Bollenstreek, ir. A.H.J. Paardekooper* / Michiel Goddijn

In de wereld van de architectuur en het cultureel erfgoed begint iets door te schemeren van nieuwe waardering voor de Bossche School, de baksteen-architectuur waarin rekenen belangrijker was dan tekenen. Dankzij de architect ir. A.H.J. (Aad) Paardekooper (1918-1991) die lang in Lisse heeft gewoond en gewerkt, zou de Bollenstreek weleens kunnen uitgroeien tot 'hot spot' van deze rooms-katholieke bouwstroming.

Ed Olivier

Eerder dit jaar kwamen de kinderen en kleinkinderen Paardekooper bijeen om het honderdste geboortjaar van hun vader en (over-)grootvader te gedenken. Pater familias, verzetsman in de oorlog; later actief in de sportwereld

als voorzitter van de Lissese atletiekvereniging De Spartaan, en in de politiek als gemeenteraadslid voor de Katholieke Volks Partij (KVP). Bovenal architect die kerken wilde bouwen. Het bleef bij één godshuis: de Lissese kerk van het Onbevlekt Hart van Maria. Maar er waren ook scholen, bedrijfsgebouwen en woningen.

Rijke roomse leven

Aad Paardekooper werd in Zoeterwoude geboren als oudste in het gezin van aannemer C.P.J. Paardekooper. Na hem kwamen nog zeven broers en zussen. Het zijn de jaren van het 'rijke' roomse leven: alle kindertjes eten rooms-katholieke boterhammetjes van rooms-katholieke bordjes. De kerk speelt een belangrijke rol in het dagelijkse leven. Op voorpraak van de bovenmeester en de pastoor mag Aad in 1930 naar de HBS in Leiden; natuurlijk wel naar het nieuwe katholieke Bonaventura College van de franciscaner paters. Midden in de crisisjaren haalt Aad zijn HBS-B diploma en krijg in antwoord op een sollicitatiebrief het advies om in Delft te gaan studeren, waar zijn vader dan ook in toestemt. Het wordt bouwkunde en de jonge Paardekooper

raakt daar in de ban van professor M.J. Grandpré Molière, grondlegger van de Delftse School. Na de oorlog vindt hij zijn inspiratie in het werk van de benedictijn Dom Hans van der Laan (1904-1991), ook een leerling van de Delftse hoogleraar en grondlegger van de Bossche School.

Bossche School

De bouwstijl, oorspronkelijk een cursus Kerkelijke Architectuur, zet zich in de jaren vijftig van de vorige eeuw af tegen het modernisme. De architecten wilden juist traditioneel en duurzaam bouwen, met begrijpelijke maten en sober materiaal. Van der Laan introduceerde een matenstelsel dat hij 'Het plastische getal' noemde. De kerken (en scholen) van de Bossche School moesten de mensen een aangenaam gevoel van geborgenheid en schoonheid geven. Het plastische getal is een variant van de gulden snede*; een eeuwenoud maatsysteem dat ook wel *Divina proportia* wordt genoemd en overal in de natuur, kunst en architectuur terug te vinden is.

„Mijn vader vond dat fantastisch, al is het bijna niemand ooit gelukt om dat getal conse- ▶

* De Gulden Snede is een opdeling van een lijnstuk of oppervlak of cirkel in twee ongelijke delen, zodanig dat het kleinste deel zich verhoudt tot het grootste deel als het grootste deel tot het geheel. In getallen is die verhouding 8:5 oftewel 1,618:1. Het plastisch getal is een driedimensionale uitwerking van de gulden snede.

Een plaats in de geschiedenis

Cees Paardekooper (66) schreef in 2010 een biografie over zijn vader met de titel *Architect in de Bollenstreek, ir. A.H.J. Paardekooper (1918-1991), een biografie*.

Bijna 20 jaar na de dood van zijn vader begon Paardekooper ermee, nadat hij een paar keer was gebeld met het nieuws dat er weer een gebouw van zijn vader op de nominatie stond om gesloopt te worden. „Ze vroegen steeds of ik mee wilde doen aan de handtekeningenactie”, zegt hij. „Mijn vader dacht dat gebouwen voor de eeuwigheid waren, maar dat is natuurlijk niet zo. Reden genoeg om een fotoboek te maken. Zo is het begonnen. Maar ik ontdekte ook dat het leven van mijn vader een mooi voorbeeld is van ontzuiling en modernisering, waar ik eerder een boek over heb geschreven. Ik dacht: ik moet een biografie maken waarin ik dat ga vertellen.”

„Tegenwoordig hebben architecten fantastisch archieven, maar toen niet. Mijn vader had wat tekenrollen en een lijst van werken. Dat was het zo'n beetje. Hij had in de gemeenteraad gezeten, dus ik ben het gemeentearchief ingedoken. Ik kon ook het archief van Atletiekvereniging De Spartaan raadplegen en veel mensen leefden nog. Mijn vader was weliswaar in 1991 overleden, maar zijn generatie was er nog. Mijn opa uit Zoeterwoude bleek dagboeken te hebben bijgehouden; vijfhonderd velletjes helemaal volgetypt. Een beetje veel, maar mijn opa had een geweldige pen. Er was bij voorbeeld ook een oorlogsdagboek, waaruit bleek dat mijn vader in de oorlog in het verzet heeft gezeten. Dat wisten we helemaal niet; daar zei hij nooit iets over.”

In 2010 verschenen: *Architect in de Bollenstreek, ir. A.H.J. Paardekooper (1918-1991), een biografie*, Cees Paardekooper, ISBN 978-90-9025355-8.

quent toe te passen”, zegt Paardekooper jr. Van der Laan zei heel vaak: een gebouw hoeft niet mooi te zijn; als het maar praktisch is en er een rust vanuit gaat. Architectuur is meer rekenen dan tekenen.”

Na de bevrijding in 1945 gaat Aad Paardekooper vrijwel direct aan de slag bij het gerenommeerde bureau van zijn leermeester, het bureau Granpré Molière, Verhagen en Kok in Rotterdam. Hij werkt ook voor eigen rekening en is parttime in dienst als stedenbouwkundige en welstandsadviseur bij het bureau Stad en Landschap. Via dat bureau ontmoet hij de al wat oudere architect en aannemer Kees Barnhoorn uit Lisse. Er groeit een samenwerkingsverband en in 1946 worden ze compagnons. Na de pensionering van Barnhoorn (in 1961) gaat het architectenbureau verder onder de naam Paardekooper. „Na de oorlog dacht hij: we gaan met onze katholieke zuil heel Nederland veroveren”, zegt Cees. „En hij heeft er ook zijn best voor gedaan; als architect, maar ook in de sport, de voogdij en de KVP.”

Aan de juist aangelegde Laan van Rijckevorsel, tegenover de boerderij Swaenendrift bouwt Paardekooper in 1949 een dubbel huis volgens de principes van de Bossche School. In het ene deel trekt het jonge gezin Paardekooper; het andere deel is bestemd voor de (protestantse) familie Vijfhuizen. Paardekooper jr.: „Mijn vader had een enorm verantwoordelijkheidsgevoel. Als enige in het gezin had hij mogen studeren, waardoor hij zich ook verplicht voelde veel voor anderen te doen. Zijn broers en zussen moesten direct na een beroepsopleiding aan het werk. Na de oorlog mocht zijn jongste broer wel gaan studeren. Ze hadden bewondering voor hem, maar zelf hadden ze die kans ook wel gehad willen hebben. Hij heeft altijd veel geregeld voor zijn broers en zussen, als een soort pater familias.”

Mariakerk in Lisse

In 1950 krijgt het bureau Paardekooper-Barnhoorn de opdracht voor de bouw van de Mariakerk aan de Lissese Nassastraat. Met collega Barnhoorn in het kerkbestuur is dat ook niet erg ingewikkeld. De opdracht behelst een omvangrijk en complex programma: een kerk met 950 zitplaatsen met sacristie en pastorie, een parochiehuis, een jongens- en meisjesschool en een fröbelschool. Paardekooper wil een aparte doopkapel bouwen die de onder-

Kerk van het Onbevlekt Hart van Maria (Mariakerk) in Lisse (1950-1952), anno 2018 in gebruik als huisartsen- en fysiotherapie-praktijk. Foto's Ed Olivier (tenzij anders vermeld)

Het interieur van de Mariakerk in 2007, nu gesloopt. Foto Job van Nes/Reliwiki

Thans kan men sporten in de 'kerk'.

bouw zou moeten zijn voor een losstaande toren. „Maar daar was geen geld voor”, weet Cees Paardekooper.

Van architect Berlage is bekend dat hij het torentje van het gemeentehuis van Usquert zelf betaalde. Architect Paardekooper zou dat volgens zijn zoon later in zijn carrière – toen hij het kon betalen – ook zeker hebben gedaan. „In essentie doet de architectuur denken aan de vroeg christelijke kerkenbouw. Daar komt de Bossche School ook vandaan. Eenvoud, uit de periode dat de rooms-katholieken nog niet de macht hadden. Later zie je die katholieke kerk almaar rijker worden en daar is de Reformatie dan weer het resultaat van.”

Aad Paardekooper ziet het bouwen van kerken als zijn roeping, maar het blijft bij die ene opdracht in Lisse. De ontzuiling en modernisering doet z'n intrede. Cees Paardekooper: „Als je nu in een pastorie bent mag je blij zijn als er een halve of een kwart pastoor zit. In mijn jonge jaren had de pastoor drie kapelaans en die zaten de hele dag op scholen en sportverenigingen. Dat waren de belangrijkste schakels met de kerk en ze hadden de opdracht om ervoor te zorgen dat je met de kerk opgroeide. In een paar jaar tijd raakten al die kloosters en pastorieën leeg. Leeuwenhorst in Noordwijkerhout is het laatste kleinseminarie dat ooit gebouwd is. Maar toen het was opgeleverd, waren er geen aanmeldingen meer.”

Scholen

In de periode 1950-1960 is er nog genoeg belangstelling voor de Bossche School. Paardekooper bouwt de Willibrord-ULO in Noordwijk, scholen in ►

De Hillegomse Johanneschool (1955), op dit moment in gebruik als cultureel centrum en kinderdagverblijf.

Voormalige Dominicanus Savio Mulo in Lisse (1955), thans in gebruik bij Uitvaartzorg Bollenstreek.

De aula van de school leent zich nu voor kleine afscheidsbijeenkomsten en condoleances. De klaslokalen op de begane grond zijn verbouwd tot besloten rouwkamers.

Het voormalige HBG-veilingcomplex met kantoren (1952) aan de Hyacinthenstraat is gedeeltelijk gesloopt om plaats te maken voor woningbouw, maar het hoofdgebouw met mijnzaal is door de gemeente Lisse gerestaureerd en in gebruik genomen als cultureel centrum. De naam van het bioscoop/theatercomplex is Floralis. Het voormalige directiekantoor (om de hoek in de Tulpstraat) is verbouwd tot woonhuis.

Hillegom, Lisse, Ter Aar, Alkemade en Hazerswoude. Een opvallend paradepaardje is ook de veilinghal met kantoren van de HBG (later CNB) in Lisse. Eind jaren '50 kwamen er andere opdrachtgevers dan rooms-katholieke kerk- en schoolbesturen. De opdrachten zijn steeds vaker afkomstig van de overheid en het bedrijfsleven en daar was niet zo'n waardering voor de Bossche School als onder parochiebestuurders. De architect Paardekooper was ook ondernemer en paste zich aan; hij werd modernist. Opvallende projecten in zijn latere werk zijn het inmiddels gesloopte kantoor van Schulte en Lestraden (1959) in Sassenheim en het studentencomplex Pelikaanhof (1969) in Leiden.

Paardekooper jr: „Mijn vader ging andere ontwerpen maken. Voor de bollenschuren bij voorbeeld die moesten worden gemoderniseerd. De opdrachtgevers zelf woonden ook niet meer in mooie katholieke huisjes, maar die wilden iets moois aan de goudkust van Lisse, met een zwembad in de tuin. Ze gingen geloven in het kapitalistische ondernemerschap. Grote huizen, grote auto's, mooie pakken. De welvaart! Er werden veel feesten gegeven in die tijd. Daar hoorden andere gebouwen bij. Mijn vader heeft de Bossche School ideologisch nooit verlaten, maar als ondernemer ging hij mee in de nieuwe tijd. Hij ontdekte, zeker begin jaren '60, dat je met staal, glas en beton ook hele mooie dingen kunt maken. Het gebouw van Lestraden dat jammer genoeg alweer verdwenen is, vind ik een prachtig gebouw. Een knipoog naar Le Corbusier en Rietveld.”

In het gezin Paardekooper trekt de ontzuiling en modernisering ook haar sporen. „Het slagveld dat in de samenleving aan de gang was heeft zich in ons gezin ook voorgedaan”, vertelt Cees. „Slaande ruzie over naar de kerk gaan; scholen werden niet afgemaakt. Ik ben het vijfde kind, maar wel de eerste die de HBS heeft afgemaakt. Veel ingewikkeldheden op het gebied van seksualiteit en relaties. Trouwen, scheiden. Het is uiteindelijk met alle kinderen goed gekomen, maar het is niet zonder slag of stoot gegaan.”

Stichting Dever

Voor en achter de schermen heeft Aad Paardekooper zich enthousiast ingezet voor de restauratie van 't Huys Dever in 1978. Als eerste Vriend van Dever was hij op 23 maart 1963 aanwezig bij de notaris om samen met Fons Hulkenberg de Stichting Dever op

te richten. Als raadslid en lid van de raadscommissie Ruimtelijke Ordening blies hij de wens om de 'holle kies' in het landschap te restaureren leven in. Door een samenloop van omstandigheden keert hij de politiek en Lisse echter de rug toe; koopt en restaureert een vervallen boerderij in Voorhout en trekt er met zijn vrouw en nog thuiswonende kinderen in.

De magie van de Bossche School is weg. Cees Paardekooper: „Hij probeerde het, maar het lukte niet meer. Op één uitzondering was hij heel trots en dat was het studentenhuus, de Pelikaanhof in Leiden. Een ingewikkelde opgave, in een klassieke stedelijke structuur. Dat is een gebouw dat naadloos aansluit bij het werk van z'n jonge jaren: baksteenarchitectuur, de maatvoering, heldere lijnen, raampartijen die een ritme hebben. Het meest geslaagde gebouw uit zijn latere periode.”

Onderwater

Begin jaren '70 ontwerpt Paardekooper een complex van bedrijfshallen en kantoren voor het bollenbedrijf Onderwater aan de Lissese Heereweg. De herkenbare hoofdvorm, het gebruik van traditionele materialen en de verbinding met de buitenruimte via de patio-achtige tuinen rond de kantoren en hallen zijn van Paardekooper zelf. De laatste, zuidelijke hal is in de jaren '80 getekend door zijn

De kantoorflat van Schulte & Lestrade aan de Parklaan in Sassenheim. De flat is in 1999 gesloopt om plaats te maken voor het appartementencomplex Sassemehof.

Foto uit het boek *Architect in de Bollenstreek*, ir. A.H.J. Paardekooper

opvolger Fons Verheijen: een high tech hal met een volledig kolomvrije ruimte van 2.000 m² voor de aanvoer van goederen. De stalen draagconstructie is buiten het gebouw aangebracht.

Paardekooper: „Verheijen, inmiddels ook met pensioen, was een moderne architect. Bepaald ►

Het studentenhuus Pelikaanhof (1969) in Leiden op de hoek Oude Singel/Pelikaanstraat bestaat uit 560 kamers. Paardekooper gebruikt hier weer traditionele materialen. Ook de hoofdvormen lijken weer meer aan te sluiten bij zijn Bossche periode.

niet van de baksteen en de puntdaken; ik heb me lang afgevraagd hoe die twee tot elkaar zijn gekomen. Maar mijn vader vond dat een heel ander type architect het bureau moest overnemen. Niet iemand die zou kopiëren wat hij gedaan had. Deze tijd vergt iets anders. Ondanks de enorme verschillen tussen die twee was er een grote overeenkomst: hun interesse voor constructies. Dus niet alleen mooie plaatjes maken, maar het moest degelijk zijn en goed in elkaar zitten. Als aannemerszoon had mijn vader een fascinatie voor constructies. Hij kwam in de Bollenstreek op een moment dat de bollenschuren woningen waren waar de (balkon)deuren van opengingen. Nu zijn het dichte dozen met allemaal installatietechniek. Daar was Jaap Lestraden ook intensief mee bezig; vernieuwend en met gebruik van de nieuwste technieken. Hij kreeg de bollenbazen zo ver dat ze met hem meegingen. En mijn vader was een van de eerste architecten die zulke gebouwen gingen neerzetten. Totdat ze in 1978 ruzie kregen over de vaste BNA-honoraria was het ook een zeer hechte relatie tussen mijn vader en Jaap Lestraden."

Einde van een tijdperk

Voor Aad Paardekooper is het conflict met Lestraden, dat uiteindelijk via arbitrage wordt geschikt, meer dan een incident. 'Het markeert het einde van een tijdperk. Het besef groeit bij hem dat zijn tijd als architect-ondernemer erop zit' schrijft Cees

Paardekooper in de biografie. Korte tijd later wordt Aad Paardekooper ziek; er wordt bij hem een zeldzame vorm van lymfeklierkanker vastgesteld. Na een operatie geneest hij van die ziekte, maar het zelfvertrouwen is weg. In 1982 draagt Aad Paardekooper zijn aandelen over aan Fons Verheijen. De boerderij in Voorhout wordt verkocht en hij verhuist met zijn vrouw Ploon naar Oegstgeest, waar ze ooit samen begonnen zijn.

Hergebruik

Het Bossche Architectuur Initiatief (BAI) wijst er nu op dat de oude kerken en scholen zich goed lenen voor hergebruik. En inderdaad, de vroege ontwerpen van Aad Paardekooper doen het in Hillegom en Lisse goed in andere dan de oorspronkelijke functies. De Johanneschool in Hillegom (1954) is in gebruik als cultureel centrum; de Mariakerk in Lisse (1950) is nu een gezondheidscentrum en het HBG-veilinggebouw (1952) huisvest het Lissese bioscoop/theatercomplex Floralis. Schuin tegenover het theatercentrum is het nieuwe wooncomplex 'De Veilingmeester' net in gebruik genomen; een modern gebouw met net onder de daklijst een knipoog naar Paardekooper. In Lisse heeft Uitvaartzorg Bollenstreek zich ontfermd over de karakteristieke Dominicus Savio-school (1954) aan de Oranjelaan. Gebouwen uit die periode die zijn gesloopt: de Willibrord-ULO in Noordwijk en de Tuinbouwschool in Ter Aar.

Het bloembollencomplex van de firma Onderwater aan de Lissese Heereweg. Op deze foto is de high tech-uitbreiding links nog niet te zien.
Foto uit besproken boek / A. Fockens

Trots

„Hij zou trots zijn geweest dat een aantal van zijn gebouwen door functietransformatie nog steeds behouden is gebleven en dat de Paardekooperstijl in sommige kringen nog steeds een begrip is”, zegt Cees Paardekooper over zijn vader. „En dat ze ook nog steeds vitaal zijn. Hij zou het verschrikkelijk vinden dat het gebouw van Lestraden in Sassenheim is afgebroken. De periode van de Bossche School waren zijn mooiste jaren met bouwwerken die er toe deden.”

Cees omschrijft zijn vader: „Een flamboyante man die af en toe behoorlijk chagrijnig en neerslachtig was. Moeder Ploon zorgde voor de kinderen en ving veel van de sores van haar man op. Ze hadden een hechte relatie waarin het katholieke geloof hun ook erg bond. Midden jaren '50 maakten ze samen een tiendaagse reis naar Rome. Dat heeft zowel op m'n vader als op m'n moeder diepe indruk gemaakt. Mijn vader was een gevoels-katholiek. Gregoriaans zingen, stil zijn; dat waren belangrijke dingen voor hem. Hij was niet erg goed in het gesprek, maar veel meer in de beleving en het gevoel. Hij hield via de rituelen van de kerk controle: de liturgie, de kerkorde, de schepping. In de loop van de jaren zestig is dat beeld verdwenen. Niet voor hem, maar wel voor z'n gezin. En z'n werkgemeenschap. Z'n personeel wilde een ondernemingsraad; de Spartaan wilde een ledenraad. In de kerk moest ook plotseling

Een knipooog naar Paardekooper anno 2018.

iedereen meepraten. Als je in een gevoelswereld zit waarin de orde door God zelf gecreëerd is, dan is dat lastig.”

Na zijn plotselinge dood in 1991 schrijft de eerste Dever-voorzitter A.M. Hulkenberg in een in memoriam: „Nu is ir. Paardekooper hier niet meer. De man met de krachtige stem en gebaren, de man van het waarlijk gróte in het leven die voor niets uit de weg ging als het gold het ideale te bereiken, maar ook de man die er zo'n spijt van had als hij bemerkte dat hij te ver was gegaan en iemand onnodig had gekwetst, die man heeft de bel die het einde van de werktijd aangeeft nimmer vernomen. Toen hij op zondagmorgen 25 november 1991 plotseling ineens zakte rees hij terzelfder tijd hoog op om, zoals Guido Gezelle dat zegt, krijgsbanier tot in Gods hand te dragen”. ■

Ontmoeting met Cees Paardekooper

Cees Paardekooper vertelt tijdens de jaarlijkse Dever Vriendenmiddag – op zaterdag 13 oktober 2018 – over het leven en werk van zijn vader Aad Paardekooper. Net als zijn vader volgde hij de middelbare school aan het Bonaventura College in Leiden. „Toen ik er kwam waren de leiding en de docenten van de school allemaal franciscaan. Ze liepen daar rond in een bruine pij met een wit koord. Maar toen ik zes jaar later wegging, waren alle franciscanen uitgetreden en getrouwd. Ze hadden de kerk verlaten. Eind jaren zestig was er van die rooms-katholieke zuil niets over. Dat is razendsnel gegaan.”

Na het gymnasium studeerde Paardekooper jr politicologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Na zijn studie werkte hij onder andere als docent aan de sociale academie, beleidsambtenaar van het Ministerie van Onderwijs en organisatieadviseur bij het bureau WagenaarHoes. 'Zonder de zorgen van een bureau' doet hij dat advieswerk nu nog als zzp'er.

Cees Paardekooper

De grond tussen Voorhof en Heereweg, een aankoop

Gerard Schrama

Op 1 maart 2001 verscheen in opdracht van Stichting Vrienden van Dever het rapport Dever, een verdedigbaar huis. Het rapport bevat een visie op 't Huys Dever en omgeving en is opgesteld door Bureau Bosch en Slabbers in Den Haag.

Aanleiding voor het rapport vormde de afsluiting van een fase in de reconstructie van de voorhof van 't Huys Dever. Dat was een feestelijk moment. Maar ook een moment van grote zorgen. Citaat uit dat rapport:

Van vijf kanten wordt de ridderhofstad ernstig in haar aanzien bedreigd. In het noorden is sprake van een nieuwe ontsluitingsweg tussen het bedrijventerrein

en de Heereweg, in het oosten ruikt het bedrijventerrein met hoogbouw op, in het zuiden en westen dreigt het open karakter van de omgeving door bebouwing verloren te gaan. Het resultaat is dat de donjon geheel ingesloten komt te liggen waardoor het monumentale karakter van 't Huys Dever en het omliggende terrein belangrijk zou inboeten aan cultuurhistorische waarde.

't Huys Dever, direct na de restauratie in 1978, met de nieuwbouw van autoimporteur Datsun er direct achter

't Huys Dever in 1972, kort voor de restauratie, met de flatgebouwen van het Rembrandtplein erachter

Niet minder dan in 2001 is het bestuur van Stichting Vrienden van Dever zich bewust van de bedreigingen van zowel aanzicht op, als uitzicht vanuit de ridderhofstad Dever. Diverse foto's bij dit artikel geven een beeld van Dever in haar omgeving, in verschillende tijden.

Het is om die reden dat het bestuur zeer verheugd is met het feit dat overeenstemming is bereikt met Gebr. J. & W. van der Slot & Zonen B.V. over de aankoop van de grond gelegen tussen de voorhof bij 't Huys Dever en de Heere-weg.

Hardenkrocht

Een leuk detail is dat het voor ons belangrijke betreffende perceel grond op de Kaart van Steven van Broeckhuysen (zie foto rechtsonder) is aangeduid met de hoofdletter C en op de verzamellijst genaamd is 'Hardenkrocht'. Een gegeven dat uitnodigt tot onderzoek naar de herkomst van die naam. Daarover wellicht later.

Bij de verkoop van de grond heeft Van der Slot zich het recht voorbehouden de grond te blijven betelen. Teeltdoeleinden dus en niets anders. Geen bebouwing, van welke aard ook. Daarmee wordt zo veel mogelijk veiliggesteld dat het aanzicht van Dever open blijft. En Dever met andere woorden niet zo maar in de tweede linie kan komen liggen. Dat hiermee een grote wens van Stichting Vrienden van Dever in vervulling gaat moge duidelijk zijn.

De aankoop vraagt uiteraard om zowel personele inzet als de inzet van financiële middelen. Joost Paijmans uit Sassenheim, reeds jarenlang vriend van Dever, staat het bestuur zeer verdienstelijk bij in het verzorgen van diverse (subsidie)aanvragen en wat daar allemaal bij komt kijken.

Voor wat betreft de gelden zal het geen verrassing zijn dat Stichting Vrienden van Dever bij de totstandkoming van de koopafspraken niet bij machte was om de gehele koopprijs op tafel te leggen. Wel heeft het bestuur 25.000

Medewerkers van het kadaster hebben het bollenperceel in augustus 2018 in kaart gebracht. Rechts assisteert bestuurslid Gerard Schrama.

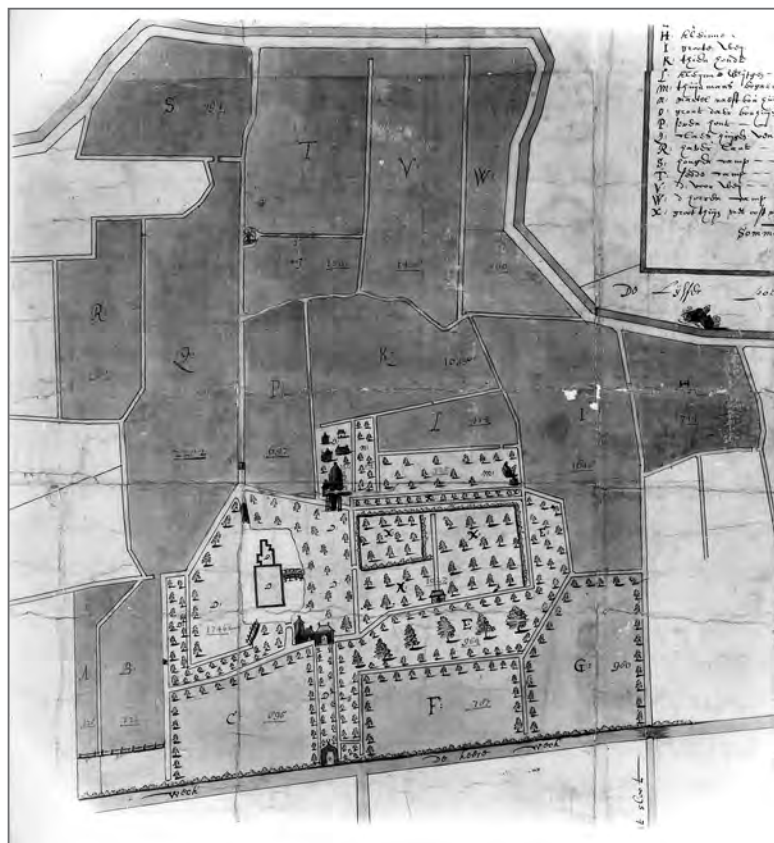
euro beschikbaar kunnen stellen, evenwel onder de voorwaarde dat de financiering rond zou komen. Voor het restant van koopsom en kosten, groot 140.000 euro, zijn verschillende fondsen aangeschreven.

Toegezegde bijdrage

Uitermate gelukkig is het bestuur met de toezegging – reeds op 18 mei 2018 – van Stichting Accommodatie en Recreatie Lisse van het prachtige bedrag van

50.000 euro. Want met deze bijdrage is de aankoop haalbaar geworden. Er staan nog enkele aanvragen uit, waarop in de komende maanden antwoorden verwacht worden.

Omdat door twee particulieren is toegezegd een overbruggingsfinanciering te verstrekken (op uiterst milde voorwaarden) voor het ten tijde van de levering van de grond nog ontbrekende bedrag kan de aankoop definitief doorgaan. ▶

De bekende Deverkaart van Steven van Broeckhuysen uit 1642

Kortom: op 7 september 2018 is de aankoop en levering notarieel bekrachtigd, waarmee het doel: verwerving van de grond, veilig gesteld zal worden.

Bollengrond

Maar: dan begint het pas. Want ook al wordt in de toekomst (vooralsnog) gekweekt op de bollengrond, het is de ambitie van het bestuur om op termijn de aangekochte grond met 't Huys Dever te vatten in een groter geheel. En daarmee een richting op te gaan waarvan reeds in het Rapport van Bosch en Slabbers in 2001 melding wordt gemaakt. Namelijk dat huis en omgeving niet los van elkaar kunnen worden gezien. Letterlijk staat in het rapport:

Het gaat om huis en context. Vanuit die context is het van evident belang dat het huis wordt omspoeld door een open landelijk gebied. Het huis heeft ruimte nodig en behoeft zijn eigen mantel.

Het bestuur van Stichting Vrienden van Dever beseft dat een nieuwe fase

Luchtfoto van Dever tijdens de restauratie van 1978. Hier is het bedrijfsterrein erachter nog in aanbouw. De bloembollen werden tot aan de voet van de steenklomp geteeld.

is aangevangen, ruim 50 jaar nadat de restauratie van de donjon in de startfase kwam en die heeft geleid tot een huis met ensemble van tuinen, bruggen en voorburcht dat er zijn mag en er alleszins goed op staat. De uitgangspunten van het rapport van Bosch en Slabbers

vormen een goed vertrekpunt. Laat het doel zijn dat het verdedigbaar huis Dever duurzaam tot zijn recht komt met alle cultuurhistorische waarde die het eigen is.

Tot lering ende vermaack van velen! ■

Dever, gezien vanaf de Heereweg, met wuivende tulpen op de voorgrond. Dit is het beeld dat de Vrienden van Dever graag willen behouden.

Schenkingen van Vrienden aan Dever

Ignus Maes

Toen in 1963 enkele bestuursleden van de stichting Vrienden van Dever bij notaris Hogervorst hun handtekening hadden gezet onder de stichtingsakte, zaten ze vol goede ideeën over de nieuwe toekomst voor de ruïne Dever, maar konden ze niet bevroeden, hoe het er met de ruïne, interieur en omgeving zou uitzien in 2018. Dit nu 55 jaar later.

De Vrienden van Dever hebben met hun jaarlijkse bijdrage, naast de nodige overheden en fondsen bijgedragen aan bouwkundige onderdelen van de restauratie van 't Huys Dever, aan de aankleding van het interieur en de directe omgeving buiten.

We gaan enkele van deze schenkingen aan 't Huys Dever nog eens langs.

Korbelen en schootankers

Bij de restauratie van 1975 tot 1978 zijn in de Ridderzaal bij het maken van de beide gebintstellen eikenhouten *korbelen* (foto 1) uit een ander oud gebouw toegepast. De beide moerbinten en muurstijlen zijn met *gesmede schootankers* (foto 2 op p. 18) met de twee meter dikke muren verbonden.

Toen in 1978 't Huys Dever feestelijk werd geopend door mr. M. Vrolijk, commissaris der Koningin in Zuid-Holland was het interieur verrijkt met een fraai *wapenbord van Reinier Dever* (foto 3) en *Heereman van Zuidwijck*. *Vuurkorven met haardstellen* completeerden de schouwen van Ridder- en Kapelzaal. In de schouw in de Kapelzaal met het vergane kapiteel werd een kopie gehakt. Natuurlijk mogen daar *de zestiende-eeuwse haardstenen met sluitsteen* niet worden vergeten.

Hertengewei

Voor de invulling van het interieur werd *de hertenkop* op de Kapelzaal gerestaureerd, evenals *het schilderij van Arie Lamme*. Een eikenhouten dekenkist ►

1 'Tweedehands' eikenhouten korbelen stutten het gebinte in de Ridderzaal.

2 Eén van de gesmede schoot-ankers die de gebintstellen aan de andere kant van de twee meter dikke muren op hun plaats moeten houden.

3 Het wapenbord van Reinier Dever siert de Ridderzaal.

met halfrond scharnierend deksel is in de Ridderzaal geplaatst. Diverse *kopieën* en *een originele steendruk* (foto 4) dienden om de geïnteresseerde bezoeker mee te nemen in de geschiedenis van het oude Dever.

Wat later na het verwerven van de gronden aan de westzijde, heeft men om de archeologische opgravingen mogelijk te maken in 1980-1985 *materialen, bronbemaling* alsook *een pomp* aangeschaft om dat onderzoek technisch mogelijk te maken. Op de zolder zijn om de vele vondsten te kunnen tonen *vitrines* geplaatst om de met veel geduld samengestelde vondsten te kunnen tonen. Een *opgezette valk*, die mogelijk het slachtoffer was van bestrijdingsmiddelen, kreeg een mooie plaats in een nis. *De nestkast* tegen de oostgevel was al eerder geplaatst.

Voorburcht

De Vrienden van Dever hebben de reconstructie van de Voorburcht voor een deel *voor-gefinancierd*. Dit was nodig om alle werkzaamheden die voor het totaal nodig waren, in één vloeiende lijn te kunnen realiseren en opleveren. Op één van de toegangspalen bij de ophaalbrug is *een bronzen everzwijn* geplaatst, dit met een knipoog naar de bouwer Reinier D'ever!

Een masterplan voor Dever werd in 2002 gepresenteerd, een onderlegger die een richting aan kan geven naar de toekomst. Met gebruikmaking van de bestaande gaten in de gevel is *het afdak* (foto 5) boven de toegang gereconstrueerd. In *de Tuin der Zinnen* is op de gemetselde bank te zien dat ook u als vriend heeft meebetaald aan de realisatie ervan. Het beeldje van *Aphrodite* (foto 6) heeft in de gemetselde bank tussen de kruiden een plaats gekregen.

Een lijst met vele, diverse bijdragen die maken wat 't Huys Dever in 2018 laat zien. Alles bij elkaar zijn door u en de eerste en tweede generatie Vrienden van Dever financieel zo'n 120 tot 150.000 euro ter verfraaiing uitgegeven. Daarvoor namens allen hartelijke dank. Met uw hulp gaan we naar de toekomst zo door, we denken dan aan educatieve voorzieningen, verwerven en invullen van gronden rond Dever en het financieel ondersteunen van goede plannen met uw jaarlijkse bijdrage. ■

4 De steendruk *Het Huis te Dever* door P.J. Lutgers, heeft een plaatsje in de Ridderzaal.

5 Het afdak boven de ingang houdt bezoekers droog.

6 Aphrodite (door Frans en Truus van der Veld) neemt een zonnebad in de Tuin der Zinnen.

INDEX op auteur

Met uitzondering van jaarverslagen van de Vrienden- en Beheersstichting, concertagenda e.d.

- Beek, B.C. van – Zes architecten uit Lisse – DB 5 (1994) p. 43
Beek, B.C. van – Huis Dever, verminkt of succesvol gerestaureerd – DB 14 (2003) p. 5
Beek, B.C. van – Dever revisited – DB 24 (2013) p. 22
Beenakker, J.J.J.M. – Historische geografie in Lisse en wijde omgeving – DB 1 (1990) p. 6
Beenakker, J.J.J.M. – Bronnen, methoden en technieken van historisch-geografisch onderzoek – DB 2 (1991) p. 5
Beenakker, J.J.J.M. – Tussen Noordzee en Haarlemmermeer: een onderzoek naar de historisch-landschappelijke ontwikkeling van Lisse en omgeving – DB 3 (1992) p. 11
Beenakker, J.J.J.M. – Molens en polders in Lisse – DB 4 (1993) p. 6
Beenakker, J.J.J.M. – Wat staat er nu eigenlijk? – DB 4 (1993) p. 34
Beenakker, J.J.J.M. – De trekvaart tussen Leiden en Haarlem – DB 5 (1994) p. 18
Beenakker, J.J.J.M. – Bronnen voor historisch en historisch-geografisch onderzoek in de Duin- en Bollenstreek – DB 5 (1994) p. 42
Beenakker, J.J.J.M. – Een nieuwe publicatie over 't Huys Dever – DB 5 (1994) p. 47
Beenakker, J.J.J.M. – Anderhalve eeuw veeteelt in Lisse (ca 1750 - ca 1900) – DB 6 (1995) p. 29
Beenakker, J.J.J.M. – De Kadastrale Atlas van Zuid-Holland 1832 – DB 7 (1996) p. 9
Beenakker, J.J.J.M. – Lisse 800 jaar – DB 9 (1998) p. 16
Beenakker, J.J.J.M. – Een schand- of kaakpaal te Lisse – DB 9 (1998) p. 21
Beenakker, J.J.J.M. – De betekenis van bollenschuren voor de cultuurhistorie van de Bloembollenstreek – DB 17 (2006) p. 7
Beenakker, J.J.J.M. – 350 jaar Haarlemmertrekvaart-Leidsevaart: tot 'gerijf van den reysende luyden' – DB 18 (2007) p. 7
Beenakker, J.J.J.M. – Een verzonnen reisbrief uit 1730; de reis van twee Chinese ambtenaren door Sassenheim, Lisse en Hillegom – DB 19 (2008) p. 7
Beenakker, J.J.J.M. – Het versterkte woonhuis gedurende de Middeleeuwen – DB 21 (2010) p. 7
Beenakker, J.J.J.M. – Dever in weer en wind – DB 22 (2011) p. 12
Beenakker, J.J.J.M. – 't Huys Dever in de Kleine IJstijd – DB 23 (2012) p. 8
Beenakker, J.J.J.M. – Fons Hulkenberg en de redding van 't Huys Dever – DB 24 (2013) p. 14
Bekroonde opstellen Open Monumentendag – DB 3 (1992) p. 43
Bergman, B.H.H. – Chinees porselein en Dever – DB 1 (1990) p. 9
Bergman, B.H.H. – Planten van Dever – DB 2 (1991) p. 25
Bergman, B.H.H. – Dieren rondom Dever – DB 3 (1992) p. 29
Bergman, B.H.H. – Merkwaardig bezoek – DB 4 (1993) p. 16
Bergman, B.H.H. – Het poortwachtershuisje aan de Deverlaan – DB 4 (1993) p. 24
Bergman, B.H.H. – In memoriam George Kamerbeek – DB 5 (1994) p. 2
Bergman, B.H.H. – Ambachtelijk werk – DB 5 (1994) p. 10
Bergman, B.H.H. – Plannen voor de inrichting van het terrein voor Dever – DB 5 (1994) p. 22
Bergman, B.H.H. – Puzzels rond de bovenzaal van Dever – DB 6 (1995) p. 7
Bergman, B.H.H. – Het ooievaarsnest bij Dever – DB 6 (1995) p. 18
Bergman, B.H.H. – Pestbosjes – DB 7 (1996) p. 25
Bergman, B.H.H. – Nogmaals pestbosjes – DB 8 (1997) p. 20
Bergman, B.H.H. – Een wandeling in Lisse en omgeving in het jaar 1922 – DB 9 (1998) p. 29
Bergman, B.H.H. – De broodoven in de kelder van Dever – DB 10 (1999) p. 27
Bergman, B.H.H. – Uit het archief van de Stichting Dever – DB 11 (2000) p. 19
Bergman, B.H.H. – Uit het archief van de Stichting Dever II – DB 12 (2001) p. 29
Bergman, B.H.H. – De eerste Devertentoonstelling, 14-22 maart 1964 – DB 11 (2000) p. 52
Bergman, B.H.H. – De kaart van Broekhuysen, 1645 – DB 12 (2001) p. 15
Bergman, B.H.H. & Maes, I.M. – Een hoogst merkwaardig fundament – DB 12 (2001) p. 25
Bergman, B.H.H. – In memoriam Hans Hardenberg – DB 13 (2002) p. 5
Bergman, B.H.H. – 'Dever, een verdedigbaar huis' – DB 13 (2002) p. 18
Bergman, B.H.H. – Aantekeningen bij een 18e eeuwse beschrijving van Lisse – DB 13 (2002) p. 26
Bergman, B.H.H. – Frederik Jacob Heereman van Zuydtwijck, heer van Dever en Lisse – DB 14 (2003) p. 25
Bergman, B.H.H. – Ontmoetingen bij Dever – DB 15 (2004) p. 6
Bergman, B.H.H. – Een brug te weinig – DB 16 (2005) p. 14
Bergman, H.H.A.B. – Schuil- of schuurkerken en andere plaatsen van samenkomst – DB 6 (1995) p. 22
Bestuur, het – Verfraaiingen in en rondom Dever – DB 8 (1997) p. 33

Bestuur, het – Bruikleen van tentoonstellingsmateriaal
– DB 4 (1993) p. 37

Bestuur, het – In memoriam A.M. Hulkenberg – DB 14 (2003) p. 59

Bestuur, het – In memoriam Berend Bergman, de laatste heer van
Dever – DB 15 (2004) p. 43

Bestuur, het – In memoriam Jan Beenakker (1946-2013)
– DB 24 (2013) p. 3

Bestuur, het – In memoriam Han van Os (1932-2013)
– DB 25 (2014) p. 3

Bestuur, het – In memoriam Piet Muller (1938-2015)
– DB 27 (2016) p. 3

Bultink M. en A. de Graaff – Een tocht langs de Hillegommerbeek
– DB 5 (1994) p. 27

Biezen, C. van – De Rekeningen van de Houtvesters van de
Graven van Holland – DB 2 (1991) p. 31

Biezen, C. van – Uitgaven van de Graven van Holland
– DB 3 (1992) p. 19

Biezen, C. van – De Heren van Teijlingen – DB 8 (1997) p. 40

Biezen, C. van – De Heren van Teijlingen II – DB 9 (1998) p. 23

Biezen, C. van – Hollanders en Friezen op kruisvaart
– DB 11 (2000) p. 31

Broersen, S.P. – Dever, een pronkjuweel van Lisse
– DB 24 (2013) p. 17

Castenmiller, M – Het station te Lisse – DB 6 (1995) p. 35

Castenmiller, M – Het is feest in de Agathakerk – DB 7 (1996) p. 28

Castenmiller, M – Registratie van waardevolle panden in Lisse
– DB 7 (1996) p. 33

Delnoij, P. – Een niet meer weg te denken monument in de
Bollenstreek – DB 24 (2013) p. 19

Dijkstra, M.F.P. – Archeologische Bewoningssporen aan 't Vierkant
te Lisse, I. de Middeleeuwen – DB 8 (1997) p. 9

Dijkstra, M.F.P. – Archeologische Bewoningssporen aan 't Vierkant
te Lisse, II. de Post-Middeleeuwse periode – DB 9 (1998) p. 41

Dijkstra, M.P.F. en R. Pex – Poging tot reconstructie van het voor-
huis van Dever – DB 1 (1990) p. 17

Dijkstra, M.F.P. – Vondsten van vóór Dever uit de Collectie
De Graaff – DB 10 (1999) p. 17

Dijkstra, M.F.P. – Resultaten van de archeologische begeleiding
van de ontgraving van de Devergracht: een overzicht
– DB 11 (2000) p. 14

Dijkstra, M.F.P. en P.J.M. de Baar – De Da Vinci mode: de 'Caertgen-

code' gekraakt – DB 17 (2006) p. 25

Dijkstra, M.F.P. – Strand, zand en veen: de bodemopbouw rond
Huys Dever nogmaals bekeken – DB 18 (2007) p. 22

Dijkstra, M.F.P. – 'Het Huys staat niet stil in de tijd'
– DB 24 (2013) p. 13

Floorijp, D.H. – Graftschriften in Lisse – DB 12 (2001) p. 21

Geest, A.J.M, van der – Lisse: Lux of Liusna – DB 2 (1991) p. 16

Gruben, R. – Dever en de waterput – DB 26 (2015) p. 19

Hassefras, U. – Vleermuizen rond Dever – DB 4 (1993) p. 18

Hassefras, U. – Ooievaars op en rond Dever – DB 5 (1994) p. 38

Hebinck, Jayme – Het kistje / 3e prijs Dever Verhalenwedstrijd
– B 25 (2014) p. 20

Henneke, M. – De minnetuin en de hoofse liefde in Dever,
vrijtijdsbesteding in een kasteel – DB 25 (2014) p. 8

Henneke, M. – 'Verliefd', verloofd, getrouwd op het middeleeuwse
Huis Dever te Lisse – DB 26 (2015) p. 6

Henneke, dr. M. – In het klooster: over het leven van twee Dever
dochters – DB 27 (2016) p. 13

Hoek, J.A. van den – Hoogheemraadschap van Rijnland: een
toelichting bij de tentoonstelling – DB 3 (1992) p. 8

Huis, P.J. – Vogels rondom Dever – DB 14 (2003) p. 30

Huis, P.J. – Torenavalken bij Dever – DB 17 (2006) p. 35

Hulkenberg, A.M. – In Memoriam Ir. A.H.J. Paardekooper
– DB 3 (1992) p. 3

Iperen, Sandra van, Schatkaart bij Dever / 1e prijs Dever Verhalen-
wedstrijd – DB 25 (2014) p. 13

Keuning, K.B.J. – De Trekvaart Haarlem-Leiden – DB 10 (1999) p. 10

Kuiken, K. – Een humanist op het Huis Dever in 1556
– DB 24 (2013) p. 32

Lieverse, J.P.S. – Gemeente-archief – DB 4 (1993) p. 31

Ligtendag, W. – De Duinstreek in het verleden – DB 1 (1990) p. 7

Maes, I.M. – Bouwkundige Wetenswaardigheden van de Woon-
toren II – DB 2 (1991) p. 6

Maes, I.M. – Bouwkundige Wetenswaardigheden van de Woon-
toren Dever III – DB 3 (1992) p. 14

Maes, I.M. – Werkzaamheden in en rond Dever – DB 9 (1998) p. 5 ▶

- Maes, I.M. – Bouwers aan Dever '50 jaar' – DB 10 (1999) p. 31
- Maes, I.M. – Reconstructie van de voorhofmuur en de gracht – DB 11 (2000) p. 7
- Maes, I.M. – De kasteeltekeningen van Abraham Rademaker – DB 18 (2007) p. 32
- Maes, I.M. en B.H.H. Bergman – Werkzaamheden in en rond Dever – DB 8 (1997) p. 24
- Maes, I.M. en B.H.H. Bergman – Een nieuwe bouwkundige vondst uit het verleden – DB 8 (1997) p. 29
- Maes, I.M. en B.H.H. Bergman – De vloer in de kelder en het vochtprobleem – DB 10 (1999) p. 23
- Maes, I.M. en E.M. Olivier – Dankzij loopbrug is Dever weer Ridderhofstad – DB 19 (2008) p. 12
- Maes, I.M. – Het Wapen(schild) van Reynier Dever – DB 21 (2010) p. 31
- Maes, I.M. – Een 'gobelin' in de Ridderzaal van Dever – DB 22 (2011) p. 22
- Maes, I.M. – Dever kan de volgende generaties veel vertellen – DB 24 (2013) p. 20
- Maes, I.M. – Tijdgenoten: De Nijenbeek in Voorst, een van de weinige 'ongeschonden' ruines in Nederland – DB 25 (2014) p. 30
- Maes, I.M. – Geschiedenis van Dever verbonden met Slag bij Staveren in 1345 – DB 27 (2016) p. 27
- Maes, I.M. – Caertboek Hoogheemraadschap Rijnland in de Kapelzaal – DB 28 (2017) p. 14
- Mesland, Drs. G.M. – Ruygrok-schippers op het Haarlemmermeer – DB 9 (1998) p. 8
- Meulemans-Seelen, J. – 'Gemeente wilde geen oude burcht die alleen te bezichtigen zou zijn' – DB 24 (2013) p. 16
- Mink, Ds G.J. – Schuil- en schuurkerken II – DB 7 (1996) p. 19
- Muller P. – Veranderingen in het landschap rond Dever in de tijd – DB 17 (2006) p. 32
- Muller P. – Een klimaatbosje bij Dever – DB 18 (2007) p. 19
- Muller P. – Dever en de bloembollen – DB 21 (2010) p. 19
- Olivier, E.M. – Masterplan van landschapsarchitecten Bosch en Slabbers – DB 12 (2001) p. 5
- Olivier, E.M. – Reformatie en Dever; een broos evenwicht – DB 12 (2001) p. 17
- Olivier, E.M. – Van ambachtsheer tot 'municipaliteit' – DB 13 (2002) p. 23
- Olivier, E.M. – De eerste boekhouding – DB 14 (2003) p. 22
- Olivier, E.M. – De torenvalken, voer voor ornithologen – DB 19 (2008) p. 23
- Olivier, E.M. & I.M. Maes I.M. – Van 'varkenshok' tot 't Huys Dever, interview met pionier A.M. Hulkenberg – DB 14 (2003) p. 16
- Olivier, E.M. – Tijdgenoten: Klenová, een van de oudste burchten van Bohemen – DB 21 (2010) p. 16
- Olivier, E.M. – Tijdgenoten: Kasteel Well, pronkjuweel van de Noordlimburgse kastelen – DB 22 (2011) p. 8
- Olivier, E.M. – 'Alhier woonachtig: één Jood'. Wat gebeurde er met Eric Jacobs? – DB 22 (2011) p. 15
- Olivier, E.M. – Ontwerp 'Tuin der Zinnen' – DB 23 (2012) p. 32
- Olivier, E.M. – 'Eind 19e eeuw was een ruïne juiste en rijk bezit' – DB 24 (2013) p. 8
- Olivier, E.M. – Verschenen: Kroniek van de Lisser Timmerman en Molenmaker Cornelis van der Zaal 1762-1829, dr. A.J. Kölker – DB 24 (2013) p. 35
- Olivier, E.M. – 'Een acker in den boemghaert daer die hulst op stond' – DB 25 (2014) p. 7
- Olivier, E.M. – Inzendingen verhalenwedstrijd Dever 'van hoog niveau' – DB 25 (2014) p. 12
- Olivier, E.M. – Digitale 'Duin en bollenwiki' brengt de cultuurhistorie in kaart – DB 26 (2015) p. 10
- Olivier, E.M. – Dever-promotie van het zuiverste bronwater – DB 27 (2016) p. 12
- Olivier, E.M. – Het verleden van de velden, de archeologie van de Duin- en Bollenstreek – DB 28 (2017) p. 7
- Olivier, E.M. – Lisses groen brengt mensen met elkaar in contact – DB 28 (2017) p. 10
- Os, J.C. van – Dever verrijkt met een bijzonder schilderij – DB 17 (2006) p. 37
- Os, J.C. van – Gerard Leembruggen, schilder, bollenkweker, kunstverzamelaar – DB 19 (2008) p. 25
- Os, J.C. van – Utrechtse woontorens – DB 23 (2012) p. 24
- Pex, R.J. – De Overstroming van de Lisser Poelpolder in 1804 – DB 8 (1997) p. 4
- Pex, R.J. – Een Bruggenverhaal – DB 9 (1998) p. 11
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse, periode 1667-1740 – DB 10 (1999) p. 35
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse II, periode 1741-1797 – DB 11 (2000) p. 40
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse III, periode 1797-1813 – DB 13 (2002) p. 6
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse IV, periode 1814-1854 – DB 14 (2003) p. 33
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse V, periode 1854-1912 – DB 15 (2004) p. 27
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse VI, periode 1912-1945 – DB 16 (2005) p. 22
- Pex, R.J. – Het hofje te Lisse VII (slot): periode 1945-heden – DB 17 (2006) p. 13
- Pex, R.J. – 'Knappenhof of Grotenhof' te Lisse – DB 10 (1999) p. 51
- Pex, R.J. – Het voetpad langs de Heereweg bij Dever – DB 13 (2002) p. 33
- Pex, R.J. – De collectie Schoemaker en de Dever-afbeeldingen – DB 16 (2005) p. 8
- Pex, R.J. – Zuidwijk en de familie Heereman – DB 18 (2007) p. 14
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 1 Dwarsdoorsnede van een rijke historie – DB 19 (2008) p. 15

- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 2 De 'bedenklijke praktijken' van jonker Adriaen, 1656-1680 – DB 21 (2010) p. 23
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 3 Honderd jaar Van Wassenaer Obdam, 1680-1783 – DB 22 (2011) p. 24
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 4 Het voorspel, 1783-1789 – DB 23 (2012) p. 13
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 5 Intermezzo: Wassergeest onder Izaak van Buren, 1790-1804 – DB 24 (2013) p. 24
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 6a Wassergeest onder D.P.J. van der Staal van Piershil, 1804-1813 – DB 25 (2014) p. 22
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 6b Wassergeest onder D.P.J. van der Staal van Piershil, 1814-1847 – DB 26 (2015) p. 12
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 6c De financiële ondergang van D.P.J. van der Staal, 1847-1852 – DB 27 (2016) p. 20
- Pex, R.J. – Wassergeest te Lisse. 7 Wassergeest onder Johan Frederik Steengracht, 1852-1862 – DB 28 (2017) p. 18
- Pex, R.J. – Bloembollenvelden in bloei bij Dever – DB19 (2008) p. 29
- Pex, R.J. – Een foto van 't Huys Dever uit 1847, stand van het lopende onderzoek – DB 26 (2015) p. 20
- Pex, R.J. – Pareltsjes uit het archief van Dever – DB 27 (2016) p. 19
- Pex, R.J. – Pareltsjes uit het archief van Dever, deel 2 – DB 28 (2017) p. 26
- Pex, R.J. & Dijkstra, M.F.P. – De bouwkundige staat van Dever in 1694 – DB 12 (2001) p. 8
- Pover, P. – 't Huys Dever: nummers van museale collectie – DB 27 (2016) p. 30
- Rutte, R.** – Middelburg en Veeningen; twee verdwenen buitenplaatsen in beeld – DB 14 (2003) p. 40
- Schrage, L.** – Huys te Warmond – DB 7 (1995) p. 32
- Schrage, J. – Het groot seminarie van het bisdom Haarlem te Warmond – DB 7 (1996) p. 12
- Schrama, G. – Giften aan de Stichting Vrienden van Dever – DB 24 (2013) p. 31
- Schrama, M. – Voorjaarsinventarisatie planten rond 't Huys Dever – DB 13 (2002) p. 15
- Schrama, M. – Loopkevers op Landgoed Dever – DB 14 (2003) p. 49
- Schuuring-Schoonewelle, E.W.J.B.I. – Dever en Open Monumentendag onlosmakelijk met elkaar verbonden – DB 17 (2006) p. 23
- Schuuring-Schoonewelle, E.W.J.B.I. – Tijdgenoten: Tintagel Castle, van Koning Arthur tot Graaf Richard van Cornwall – DB 21 (2010) p. 13
- Schuuring-Schoonewelle, E.W.J.B.I. – De eerste Open Monumentendag – DB 22 (2011) p. 5
- Struiving, R. – Die euer ofte die leue; de ever of de leeuw, etymologie van de naam D'Ever – DB 27 (2016) p. 8

Teylingen, Drs J.E. van – Geschiedenis van een strandwallendorp – DB 6 (1995) p. 14

- Veen, F.W. van de** – De gracht van 't Huys Dever – DB 2 (1991) p. 11
- Veen, F.W. van de – Archeologie – DB 3 (1992) p. 24
- Veen, F.W. van de – Fundamentele Zaken – DB 9 (1998) p. 50
- Veen, F.W. van de – Een brug in de boomgaard – DB 9 (1998) p. 54
- Veen, F.W. van de – Scherven plakken – DB 10 (1999) p. 47
- Veen, F.W. van de – Een glaszegel – DB 10 (1999) p. 49
- Veen, F.W. van de – Aanwinsten uit de collectie van het Nationaal Militair Museum – DB 26 (2015) p. 23
- Veen, F.W. van de – De blokfluit in de slotgracht – DB 27 (2016) p. 25
- Ven, F.A.J. van der – De confiscatie van Huis Dever – DB 15 (2004) p. 16
- Verkaik, J.W. – Severijn van Vlaanderen te Lis? Een nieuwe bron over de slag aan het Manpad in 1304 – DB 8 (1997) p. 45?
- Vlierman, K. – De Boot van Teylingen – DB 3, (1992) p. 36

- Werumeus Buning, J.W.F.** – Honderd meter van de grooten weg – DB 10 (1999) p. 33
- Wal, B. van der – Hoe het beeldmerk van de Stichting 'Vrienden van Dever' tot stand kwam – DB 10 (1999) p. 8
- Winter, Lianne de – Dever-verhaal / 2e prijs Dever Verhalenwedstrijd – DB 25 (2014) p. 18

Zandstra, E. – Steenklomp – DB 4 (1993) p. 23 ■

Foto Helen Verschoor

Winter

Winter. Je ziet weer de bomen
door het bos, en dit licht
is geen licht maar inzicht:
er is niets nieuws
zonder de zon.

En toch is ook de nacht niet
uitzichtloos, zolang er sneeuw ligt
is het nooit volledig duister, nee,
er is de klaarte van een soort geloof
dat het nooit helemaal donker wordt.
Zolang er sneeuw ligt is er hoop.

Herman de Coninck
uit: Zolang er sneeuw ligt
Brugge: Orion. 1975